

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2013. május 6.

**MAGYAR NYELV
ÉS IRODALOM**

**KÖZÉPSZINTŰ ÍRÁSBELI
ÉRETTSÉGI VIZSGA**

**JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI
ÚTMUTATÓ**

**EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA**

A szövegértési feladatok megoldásának értékelése, pontozása

- A válaszokra csak a javítási-értékelési útmutatóban megadott pontszámok, illetve részpontszámok adhatóak. Fél pont nem adható.
- A hiányzó válasz minden esetben 0 pont.
- Az értékelő tanár a dolgozatban jelölje és pontozza a helyesírási hibákat, és a pontszámot adja hozzá a szövegalkotási feladat helyesírási pontszámához. A helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
- A javító tanár csak az útmutatóval lényegében egyező tartalmú választ értékelheti pontokkal. Az aláhúzások is jelzik az elvárható tartalmi elemeket. A megfogalmazás természetesen eltérhet a javítási útmutatótól. Több helyes válasz esetében a lehetőségeket / jel különíti el egymástól.
- Amennyiben a vizsgázó a feladatban előírtnál több választ ír, akkor az első (megadott számú) megoldást kell figyelembe venni.
- A pontozásban figyelembe kell venni a felelet megfogalmazását is, amennyiben ezt az útmutató előírja.

Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljon a kérdésekre!

Egyes feladatok végén zárójelben adjuk meg a megoldást segítő szövegrészlet számát.

Gósy Mária: *A gyermeknyelv*

A kisgyermek az anyanyelv elsajátításának folyamán tanulja meg a nyelv és a beszéd használatát. Ezt a kialakulóban, fejlődőben lévő nyelvet nevezzük gyermeknyelvnek.

Az anyanyelv-elsajátítás kezdetei

(1) A gyermeknyelv fejlődése a születés pillanatában kezdődik (bár előzményei már a magzati életben kimutathatók). Az újszülött kommunikációs képessége ekkor még a sírásra korlátozódik, ezen belül azonban már különböző sírástípusokat találunk az éhség, a fájdalom, a düh, az unalom kifejezésére. Az újszülöttek és csecsemők sírásának tudományos vizsgálata igazolta, hogy az egyes típusok hangterjedelmükben, dallamukban, erősségükben és ritmusukban valóban különbözőek.

(2) Az egészséges újszülött három- és hathetes kora között kezd el a sírástól és más fiziológiás [testi] jelenségektől eltérő hangokat hallatni: ezt nevezzük gögicsélésnek. E hangjelenségeket az váltja ki, hogy a csecsemőnek örömet jelent a hangképzőszervi mozgások és a létrejött hangzás okozta élmény. A gögicsélés a majdani beszédet készíti elő: a csecsemő beszédhangokra emlékeztető hangokat, hangkapcsolatokat, majd hosszabb hangsorokat ejt; 4-5 hónapos korában már órákig is képes gögicsélni. Eleinte ösztönösen, később egyre tudatosabban sajátítja el és gyakorolja be azokat a képzési mozgásokat, amelyek anyanyelve beszédhangjainak létrehozásához szükségesek. A gögicsélt hangsoroknak a dallama, a hangerőssége, a ritmusa is nagyon változatos. Édesanyák valószínűleg évszázados megfigyeléseit erősítették meg azok a kísérletek, amelyek eredményei szerint a 2-3 hónapos csecsemők megkülönböztetik édesanyjuk hangját más női hangtól, sőt néhány beszédhang elkülönítésére is képesek. A hat hónapos körüli csecsemő gögicsélésében jelenik meg a magyarra olyannyira jellemző *a* magánhangzó, amely lassan felváltja a köznyelvben nem lévő rövid *á* hangot.

(3) Egyéves kor körül jelennek meg az első mondatszók (holofrázisok), ennek a beszédprodukciónak a megnevezésére a *gagyog* igét használjuk. A gagyogás mondatszói az elsajátítandó anyanyelv szavainak torzított formái, illetve gyermeknyelvi szavak: *pápá*, *vaú* 'kutya' és 'ugat', *ke* 'keksz', *ató* 'autó', *ana* 'anya'. Ezek általában mondatszerű teljes közlésnek felelnek meg, hiszen például a *mama* szó jelentheti azt, hogy *Mama, éhes vagyok*, vagy *Mama, fázom*, vagy *Mama, elgurult a labda*, vagy *Mama, gyere ide!*. Az első szavak az eredeti szavak egy részének közelítő ismétlései: mintegy 60%-ban az eredeti szavak eleje: *ba* 'banán', *tu* 'tükör', 30%-ban azok vége: *át* 'lapát', *geji* 'reggeli' és 10%-ban a közepük: *omo* 'homok', *ike* 'énekel'. Rövid idő elteltével a gyermek igyekszik érzékeltetni az utánozandó szó szótagjainak számát a saját ejtésében, így jönnek létre a következő szóformák: *pöppö* 'cipő', *süüsü* 'fésű', *ciszczisz* 'cica' stb.

(4) Az egyéves kisgyermek beszédmegértése nagymértékben az adott helyzethez kötött. Ha például a konyhában a kést akarja megfogni, és rászólnak, hogy: „Tedd le azt a kést, mert megvágod magad!” – mindebből csak a veszélyhelyzetet ismeri fel, nem pedig az elhangzott mondatot vagy mondat szavait.

A mondatszókat követő beszédszakasz

(5) A mondatszókat használatát fokozatosan a kéttagú közlések váltják fel: *apa bú* 'apa haragszik', *Ági bis* 'Ági a vízben játszik'. Megkezdődött az úgynevezett „Mi ez?” korszak, amely nyelvilag a főnevek (*kettű* 'kesztyű', *labba* 'labda', *hóvíjág* 'hóvirág') számának ugrásszerű növekedésével jár együtt. A toldalékok (végződés) közül elsőként általában a *-t* tárgyrag (babát, *kutát* 'kutyát') és az *-é* birtokjel (*anái* 'anyái', *Andicsé* 'Andrisé') jelenik meg. Ezeket követik a határozóragok, néhány személyrag, majd a többi toldalék. Megjelennek a háromtagú közlések is: *mott adom lapát* 'most adom a lapátot', *mék hamó Andisnak* 'adj még enni Andrisnak'.

(6) A gyermek már sok szót és toldalékot ismer, ezeket egyre gyakrabban próbálja összekapcsolni. Közléseiben a szöveg összetartozását elsősorban a szavak egymásutánisága biztosítja, de a szavak egy része már tartalmazza az elsajátított toldalékokat is. Létrejönnek a kezdetleges mondatok, amelyek a táviratok stílusára emlékeztetnek. Ezért nevezzük e megnyilatkozásokat távirati stílusú beszédnek: *Ana, beütöttem, fáj, puszika* 'Anya, beütöttem (a lábamat), ha adsz rá egy pusztit, akkor nem fog fájni.' A szavak tartalmi összetartozását a gyermek a beszédhang segítségével is igyekszik kifejezni. Az egyes szavak hangsúlya még nem minden esetben kerül a szó elejére, hanem gyakran a szó végén jelenik meg.

(7) A kisgyermek beszédértése kulcsszóstratégia alkalmazásával működik: a hozzá intézett közlésekből igyekszik felismerni a legfontosabb szót (szókapcsolatot), majd a beszédhelyzet segítségével megpróbálja kikövetkeztetni a közlés tartalmát. A szavak megértéséhez az összes ún. felismerési kulcsra szüksége van; a fejlődés éppen abban mutatkozik meg, hogy sokszor hallott és használt szavak azonosításához egyre kevesebb felismerési kulcs válik szükségessé.

Többtagú mondatalkotás

(8) Két- és hároméves kor között mind mennyiségi, mind minőségi tekintetben nagyok a változások. A távirati stílusú beszédet fokozatosan felváltják a többtagú közlések: *Láttad azt a kis fészeket?*, *Lajzol neki celudzával cicát.* Ezekben már sokkal inkább nyelvtani (grammatikai) formák, illetőleg a mondattani (szintaktikai) szerkezetek biztosítják az összetartozást, mint az egymásutániság. A gyermek által használt szavak száma megsokszorozódik (bár elég nagyok az egyéni különbségek). Fokozatosan valamennyi szófaji kategóriába tartozó szó megjelenik a gyermek ejtésében csakúgy, mint megértési folyamatában. Az elsajátított nyelvi elemeket igyekszik általánosítani és mindenütt alkalmazni (e jelenséget analógiának vagy túláltalánosításnak nevezik). Ezekből az analógiás alkalmazásokból adódnak a jellegzetes gyermeknyelvi szóalkotások, amelyek egyben a nyelv tudatos „újraateremtéséről” tanúskodnak: *alszottam* 'aludtam', *ett* 'evett', *hót* 'havat', *tükört* 'tükröt', *piszokt* 'piszokot', *megyünk a fujaszéba* 'megyünk sétálni' (ti. fúj a szél), *könyvezek* 'könyvet nézek'.

Az anyanyelv alapfokú kialakulása

(9) A gyermeknyelvben hároméves kor körül további fontos minőségi és mennyiségi változások zajlanak le. A hanghelyettesítések (a *j* mássalhangzó helyett az *l*, az *s* helyett az *sz* ejtése) megszűnőben vannak. A gyermekek képessé válnak az általánosan legkésőbbben elsajátított magánhangzók, az *ö*, *ő* és *ü*, *ű* képzésére. [...] A szavak hangsúlyának helyét a gyermek ekkor már nem téveszti el (az mindig az első szótagra kerül).

(10) Jellemző az ún. verbális mámor, ami az igék (verbum) mennyiségének és használati gyakoriságának ugrásszerű megnövekedését jelenti. Az e korúak 40,7%-ban főnevet, 39,4%-ban igét és 19,9%-ban egyéb szófajú szót használnak.

(11) A háromévesek beszédmegértési folyamata már megközelíti a felnőttét, a feldolgozásban a beszédhelyzetnek egyre kisebb lesz a jelentősége. Hároméves korra az anyanyelv alapfokon kialakult: a gyermek birtokba vette a nyelvet és képessé vált a hangzó változat használatára; beszél és a hozzá intézett közléseket megérti. Ezzel a gyermeknyelv egyik fontos szakasza lezárult.

Forrás: *A magyar nyelv és irodalom enciklopédiája*. Főszerk. Sipos Lajos: Bp., Magyar Könyvklub, 2002. 244 – 247. – A feladathoz igazított szöveg.

A 8. feladat idézeteinek forrása: Demeter Csilla: *Kincső 3 éves jellemzése a gyermeknyelv jegyében. Baba Napló.*
<http://babanaplo.meno.ro/?p=267>

1. Egészítse ki a megadott szavakkal a mondatot úgy, hogy jelentése összegezze az 1. bekezdés jelentését! Minden megadott szót használjon föl!

érzelmeik, érzetek kifejezése – kommunikációs eszköz – sírás – sírás zeneisége

A(z) **síras** a csecsemő számára fontos **kommunikációs eszköz**, amelyben **érzelmeik, érzetek kifejezése** történik, mégpedig a(z) **síras zeneisége** segítségével.

Adható: **2, 1, 0** pont.

Hibátlanul kiegészített mondat: **2** pont

Hibás vagy hiányos kiegészítés **1** hibával **1** pont.

Hibás vagy hiányos kiegészítés több hibával **0** pont.

2. Állításait a szerző rendszeresen példákkal támasztja alá. Keresse meg és idézze a hiányzó állítást a példához vagy a hiányzó példát az állításhoz! Az idézetek értelmes (tag)mondatok legyenek!

állítás: A gögicselés során „sajátítja el és gyakorolja be azokat a képzési mozgásokat, amelyek anyanyelve beszédhangjainak létrehozásához szükségesek” (2)

példa: „**A hat hónapos csecsemő gögicselésében jelenik meg a magyarra olyannyira jellemző a magánhangzó...**”

állítás: „**a gagyogás mondatszói ... általában mondatszerű teljes közlésnek felelnek meg**”

példa: „a mama szó jelentheti azt, hogy *Mama, éhes vagyok*, vagy *Mama, fázom*, vagy *Mama, elgurult a labda*, vagy *Mama, gyere ide!*” (3)

állítás: **a kezdetleges mondatok a táviratok stílusára emlékeztetnek**

példa: *Ana, beütöttem, fáj, pusziika.* (6)

Adható: **3, 2, 1, 0** pont.

3 helyes válasz: **3** pont

2 helyes válasz: **2** pont

1 helyes válasz: **1** pont

0 helyes válasz: **0** pont

Mint azt a feladat szövege jelzi, a jó megoldáshoz nem várunk el szó szerinti idézetet!

3. Javítsa ki a 3. bekezdést összegző alábbi szöveget! Aláhúzással jelölje a hibás részletet, majd írja a hibás részlet fölé a javított változatot!

A gagyogásban már megjelennek azok a közlések, amelyek az anyanyelv torzított **szavaiból** hangjaiból

holofrázis

állnak össze. A mondatszó – idegen szóval beszédprodukció – elnevezés abból ered, hogy az

szavak a mondat(ok)

ily módon alkalmazott mondatok a szavak közlésfunkcióját töltik be.

Adható: 3, 2, 1, 0 pont.

3 helyes jelölés és javítás: 3 pont

2 helyes jelölés és javítás: 2 pont

1 helyes jelölés és javítás: 1 pont

0 helyes jelölés és javítás: 0 pont

A jelölés **ÉS** a javítás együtt jelenti a feladat megoldását! Csak a helyes jelölés vagy csak a helyes javítás nem ér pontot!

4. Mi igaz az aláhúzott fogalmakra? Egészítse ki a keretbe foglalt szavakkal a mondatok hiányzó részeit úgy, hogy helyes állításokat kapjon! (Egy szó több helyre is kerülhet!) (2, 5, 6, 8)

beszédhang – szerkesztett mondat – szó – toldalék

A gögcicselés és a gagyogás alapja a **beszédhang**, a gagyogásban már megjelenik a **szó**.
MI? MI?

A kéttagú közlések és a kezdetleges (távirati stílusú) mondatok **szavakból** állnak, a távirati stílusban ezek egy része már **toldalékot** is tartalmaz.
MIBŐL? MIT?

A távirati stílusú mondatban és a többtagú mondatalkotásban egyaránt jelen vannak a **toldalékok** (-t, -é stb.), a többtagú mondatalkotás már **szerkesztett mondathoz** használja.
MIK? MIHEZ?

Adható: 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

Minden helyesen beírt fogalom 1 pont.

5. A szövegbeli ismereteket összegezve foglalja össze a beszédtanulás folyamatát! Töltse ki a táblázat üres rovatait; ügyeljen arra, hogy a vázlatpontokkal (●) jelzett helyeken is egy-egy információt közöljön!

ÉLETKOR	A KÖZLÉSFORMA MEGNEVEZÉSE	A KÖZLÉSFORMA FEJLETTSÉGI SZINTJE		
		HANGKÉPZÉS ÁLLAPOTA	MORFÉMÁK (SZÓELEMEK, SZAVAK) HASZNÁLATA	MONDATALKOTÁS ESZKÖZEI
újszülött – csecsemő	sírás	_____	_____	_____
3-6 hetes kortól	gőgicsélés	beszédhangokra emlékeztető hangok	_____	_____
1 éves	gagyogás / mondatszók / holofrázisok	_____	torz anyanyelvi szavak / közelítőleg ismételt szavak / gyermeknyelvi szavak	_____
[1 és 2-3 éves között]	kéttagú közlések – háromtagú közlések (távirati stílus)	_____	<ul style="list-style-type: none"> • főnevek megjelenése • toldalékok megjelenése 	<ul style="list-style-type: none"> • szavak egymásutánisága (olykor toldalékok); • beszéddallam
2-3 éves	többtagú közlések	_____	<ul style="list-style-type: none"> • számuk megsokszorozódik; • minden szófaj 	nyelvtani formák / mondattani szerkezetek
3 éves	alapfokú anyanyelv-használat	<ul style="list-style-type: none"> • hanghelyettesítések eltűnnek; • minden hang képzése 	igék gyakorisága / „verbális mámor”	_____

Minden helyesen kitöltött rovat 1 pont.

Adható: 12, 11, 10, 9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

(Az elfogadható helyes válaszokat / jel különíti el egymástól.)

6. Gósy Mária cikke a beszédértés fejlődéséről is ír (4, 7, 11). Képzeld el a következő helyzetet!

A gyermek a konyhában a forró tűzhelyhez nyúl. Édesanyja rákiált: Ne nyúlj a forró tűzhelyhez! – és elrántja onnan.

Döntse el, hogy hány éves kori beszédértési állapotot tükröznek az alábbi elképzelt „gyermekgondolatok”! Írja az elképzelt gyermekgondolat betűjelét a megfelelő életkor mellé, és indokolja egy-egy mondatban döntését! (A megoldást a betűjel és az indoklás együtt jelenti!)

- A) „Jajjajj! Anya kiabál. Tűzhely! Nem szabad! Elrántott a tűzhelytől.”
- B) „Jajjajj! Anya mérgesen kiabálja: Nem szabad a tűzhelyhez nyúlni!”
- C) „Jajjajj! Anya kiabál. Elrántott attól a valamitől. Szorítja a karomat. Baj van!”

1 éves korban: **C**

Indoklás: A **gyerek a beszédhelyzetet és a veszélyt érzékeli, a nyelvi közlést nem érti.**

1 és 2-3 éves kor között: **A**

Indoklás: A **gyerek a közlésből kulcsszavakat ismer fel, és a beszédhelyzet segítségével értelmez.**

3 éves korban: **B**

Indoklás: A **beszédhelyzet háttérbe szorult, a gyerek a hozzá intézett közlést érti.**

Adható: 3, 2, 1, 0 pont

Pont csak helyes betűjel **ÉS** helyes indoklás együttese esetében adható. (Amennyiben egy betűjel több sorban szerepel, egyik helyen sem ér pontot.)

3 helyes betűjel helyes indoklással: 3 pont

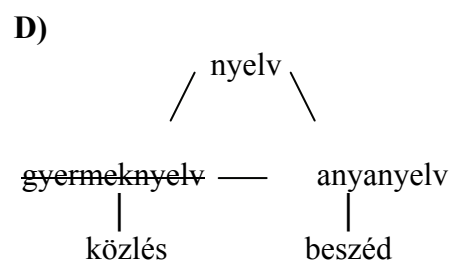
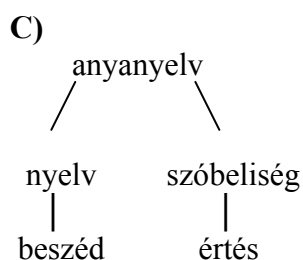
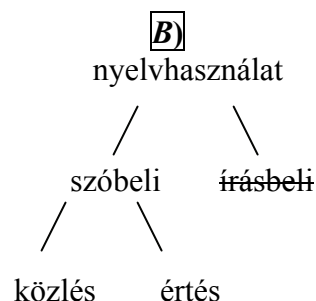
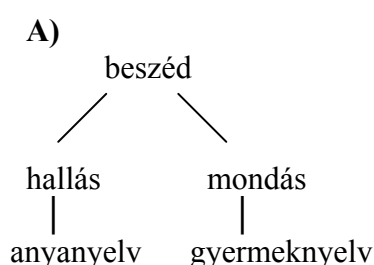
2 helyes betűjel helyes indoklással: 2 pont

1 helyes betűjel helyes indoklással: 1 pont

0 helyes betűjel; hiányzó, helytelen indoklás: 0 pont

7. „Hároméves korra az anyanyelv alapfokon kialakult: a gyermek birtokba vette a nyelvet és képessé vált a hangzó változat használatára; beszél és a hozzá intézett közléseket megérti. Ezzel a gyermeknyelv egyik fontos szakasza lezárult.”

Döntse el, hogy az alábbi ábrák közül melyik feleltethető meg legpontosabban az idézett mondatok tartalmának! Keretezze be a megfelelő ábra betűjelét!

Helyes válasz: **B**

Adható: 1, 0 pont.

Helyes megoldás: 1 pont

Hibás vagy hiányzó megoldás: 0 pont

8. A következő szövegrészeket egy anya naplójából valók. Idézza, hogyan nevezi az anya által is megfigyelt alábbi jelenségeket Gósy Mária szövege!

a) „...megjelentek a magyar nyelvre jellemző hangok, szótagocskák [...] Erre mondják, hogy egy éves korára megtette a gyermek a döntő lépéseket az anyanyelv elsajátításában...”

Megnevezés: **gőgicsélés**

(Példa: *megjelenik a magyarra jellemző a magánhangzó, (felváltja a köznyelvben nem lévő rövid á hangot)*

b) „volt [...] pancsi-pancsi és étkezés közben hami-hami, valamint csücs, bubujál el [...] Vannak, akik elvetik, hogy nem kell két külön nyelvet tanulnia, mert minek a paci, mikor ott a ló megnevezés...”

Megnevezés: **gyermeknyelvi szavak**

(Példa: *pápá, / vaú*)

c) „nyelvtani összefüggéseket sajátított el. Megtanulta, hogy a mondatok egymással meghatározott viszonyban lévő szavakból állnak.”

Megnevezés: **többtagú közlés**

(Példa: *Láttad azt a kis fészeket?, / Lajzol neki celudzával cicát.*)

d) „még mindig vannak olyan főnévi ragvégződések, melyeket helytelenül használ, pedig számtalanszor ismételtük és használtuk helyesen (ilyen a pohárt, a poharat helyett és a kanált, a kérem a kanalat helyett)”

Megnevezés: **analógiás alkalmazások / jellegzetes gyermeknyelvi szóalkotások**

(Példa: *hót, / tükört, / pizokt*)

Adható: 4, 3, 2, 1, 0 pont.

Minden helyes megnevezés 1 pont.

9. A szöveg információi alapján, annak fogalmait felhasználva fogalmazzon saját szavaival 1-2 mondatos megnyugtató és közérthető válaszokat az alábbi aggodó szülői kérdésekre!

Az egyes lehetséges példaválaszok előtt közöljük azt a szövegrészletet, amelyre a helytálló választ alapozni lehet. (A szövegrészletben aláhúzással jelöljük a kulcsfogalmakat.)

a) Újszülött kisfiam néha rettenetesen ordít, máskor csak csendesen sírdogál. Lehet, hogy ilyenkor annyira elfárad, hogy sírni sincs ereje?

A Szövegrészlet:

Az újszülött kommunikációs képessége ekkor még a sírásra korlátozódik, ezen belül azonban már különböző sírástípusokat találunk az éhség, a fájdalom, a düh, az unalom kifejezésére ... az egyes típusok hangterjedelmükben, dallamukban, erősségükben és ritmusukban valóban különbözőek.

Egy példa:

Az újszülöttek sokféleképpen sírnak, a sírás eltérő hangerejével, dallamával, ritmusával különböző érzéseiket, vágyaikat fejezik ki. A hangerő tehát nem feltétlenül a fáradtság jele.

Adható a válasz tartalmi és nyelvi minőségétől függően: **2**, 1, 0 pont.

b) Kislányom, aki másfél éves, folyton kérdez. Minden tárgy nevét százszor is el kell mondanom neki, mintha nem értené. Lehet, hogy baj van a felfogóképességével?

Szövegrészlet:

Megkezdődött az ún. „Mi ez?” korszak, amely nyelvileg a főnevek (kettű ’kesztyű’, labba ’labda’, hóvirág ’hóvirág’) számának ugrásszerű növekedésével jár együtt.

Egy példa:

Másfél éves kora körül minden gyerek gyakran kérdezi, hogy „mi ez?”. Ebben a korban tanulja a körülötte lévő tárgyak, fogalmak neveit, ezért ismételteti el sokszor azokat.

Adható a válasz tartalmi és nyelvi minőségétől függően: **2**, 1, 0 pont.

c) Egyéves kisfiam furcsán ismételteti a szavak részeit, a labdára azt mondja dada, a mesére meme. Lehet, hogy dadogni fog?

Szövegrészlet:

a gyermek igyekszik érzékeltetni az utánozandó szó szótagjainak számát a saját ejtésében

Egy példa:

Ez nem dadogás. A gyerekek ebben a korban kezdik érzékelni, hogy a szavak több szótagból állnak, és megpróbálják jelezni a több szótagot, de még nem tudják kimondani az egész szót, ezért azt a részét ismételtetik, amelyet már ki tudnak ejteni.

Adható a válasz tartalmi és nyelvi minőségétől függően: **2**, 1, 0 pont.

Adható összesen: **6**, 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

SZÖVEGALKOTÁS

Nyelvi és szerkezeti szempontból értékelni csak az adott három téma egyikéről szóló dolgozatot lehet.

Ha a vizsgázó egynél több (két vagy három) szövegalkotási feladatot old meg, és választását nem jelöli egyértelműen (nem húzza alá, melyiket választotta, vagy nem húzza át a szerinte érvénytelen megoldást), akkor a javító tanárnak a vizsgadolgozatban szereplő megoldások közül a sorrendben első megoldást kell értékelnie. Ha a vizsgázó egyáltalán nem oldott meg szövegalkotási feladatot, az adott feladatra kapott pontszáma: 0.

A SZÖVEGALKOTÁSI FELADAT ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI

A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.

1. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik. (A lehetséges tartalmi elemekben megfogalmazott szakszerűség nem kritériuma a maximális pontszámnak.)
2. A javítási-értékelési útmutató leírja a tartalmi minőségre (elérhető: 20 pont), a szerkezetre (elérhető: 20 pont) és a nyelvhasználatra (elérhető: 20 pont) adható pontok három teljesítménytartományát. A teljesítménytartományokon belül az értékelő dönt az elért pontszámról.
3. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.

ÉRVELÉS, EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE, ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS TARTALMI KIFEJTÉS

	témataratás (megfelelés a feladatnak, szempontoknak, szövegbázisnak; problémaérzékenység)	állítások jellege (világismeret, gondolkodási kulturáltság)	tárgyszerűség (műveltség, tájékozottság)
20–15 pont	<ul style="list-style-type: none"> - megfelelés a választott témának, címnek, feladatnak - tartalmas kifejtés - gondolati érettség - ítélőképesség, kritikai gondolkodás megnyilvánulása - a feladattól függően: személyes álláspont megfogalmazása 	<ul style="list-style-type: none"> - releváns példák, hivatkozások - hihető, meggyőző állítások - kifejtett állítások - a témának, feladatnak megfelelő mennyiségű állítás 	<ul style="list-style-type: none"> - megfelelő tárgyi tudás és tájékozottság - az ismeretek helyénvaló alkalmazása - indokolt hivatkozás vagy idézés
14–9 pont	<ul style="list-style-type: none"> - lényegében megfelel a választott témának, címnek, feladatnak 	<ul style="list-style-type: none"> - témához tartozó és attól eltérő kijelentések váltakozása - nem kellően meggyőző példák (<i>pl. az érvek nem mindig támasztják alá a kellő mértékben az állításokat</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - zömükben helytálló tárgyi elemek - nem kellő mélységű és részletességű tudás - tárgyi, fogalmi félreértések
8–1 pont	<ul style="list-style-type: none"> - eltérés a témától, címtől, feladattól - feltűnő tartalmi aránytalanság (<i>pl. életrajz a műértelmezés rovására</i>) - konkrét kifejtés helyett általánosságok 	<ul style="list-style-type: none"> - kevés releváns példa, utalás - ismétlődések - gyenge vagy hibás állítások 	<ul style="list-style-type: none"> - hiányos tárgyi tudás - tárgyi, fogalmi tévedések

A SZÖVEG MEGSZERKESZTETTSÉGE

	felépítés, műfajnak való megfelelés	koherencia, arányosság, tagolás	terjedelem
20–15 pont	<ul style="list-style-type: none"> - megfelel a feladatban megjelölt műfajnak, a témának, a gondolatmenetnek - logikus, tudatos felépítés - az állítások/gondolati egységek világos kapcsolódása 	<ul style="list-style-type: none"> - van bevezetés, kifejtés, lezárás; ezek elkülönülnek és arányosak - jól tagolt bekezdések - globális és lineáris kohézió megvalósulása 	- az elvárt terjedelemnek megfelelő
14–9 pont	<ul style="list-style-type: none"> - helyenként következetlen felépítés - indokolatlan gondolatmenetbeli váltások - a részek közti összefüggés nem mindig világos (<i>pl. bizonytalanság a nyelvi kapcsolóelemek használatában</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - van bevezetés, kifejtés, lezárás; ezek elkülönülnek, de aránytalanok vagy formálisak (<i>pl. túl hosszú vagy a feladathoz nem szorosán kapcsolódó bevezetés</i>) - egyenetlenség lényeges és lényegtelen elválasztásában (<i>pl. elhagyható bekezdések</i>) 	- főlegesen hosszú
8–1 pont	<ul style="list-style-type: none"> - széteső írásmű: <ul style="list-style-type: none"> • lényegét tekintve zavaros gondolatmenet (<i>pl. csapongás, ismétlődések</i>) • nem halad meghatározható irányba • az író elvész a dolgozatban 	<ul style="list-style-type: none"> - hiányzó vagy álbevezetés / álbefejezés - a főbb szerkezeti részek nem különülnek el egymástól - szövegösszefüggésbeli hiányosságok (<i>pl. alanyváltás</i>) - hiba, hiányosság a kohéziót megteremtő eszközök (<i>pl. kötőszók, névmások</i>) használatában 	- kirívóan rövid

NYELVI MINŐSÉG

	nyelvi norma, hangnem, stílus	mondat- és szövegalkotás	szókincs
20–15 pont	- egészében megfelel a témának, a helyzetnek, az esetleges személyes véleménynyilvánításnak	<ul style="list-style-type: none"> - témának megfelelő változatosságú - gördülékeny, élvezetes, választékos 	<ul style="list-style-type: none"> - szabatos, árnyalt, választékos - szakkifejezések helyes használata
14–9 pont	- lényegében megfelel a témának, a helyzetnek	<ul style="list-style-type: none"> - nem elég változatos - helyenkénti nyelvi-nyelvtani hibák (<i>pl. egyeztetés, vonzat</i>) 	- olykor a köznyelvitől eltérő (<i>pl. szleng</i>)
8–1 pont	- csak részben felel meg a témának, a helyzetnek	<ul style="list-style-type: none"> - szintelen, igénytelen (<i>pl. egyszerű mondatok túlsúlya</i>) - dagályos - gyakori a nyelvi-nyelvtani hiba 	<ul style="list-style-type: none"> - szegényes - tartalmi jellegű szótévesztés

Érvelés

Ha utazunk, akkor eszünkbe sem jut a szó szoros értelmében vett tanulás: úgyszólván mindent, amit az utazás során megismerünk, megismerhetnénk utazás nélkül is, nemegyszer alaposabban; a régi latin mondás is azt tartja, hogy „*eget s nem elmét változtat, aki a bölcsességet a tengeren túl keresi*”. Nem, egyáltalán nem a tudásért utazunk. De nem is azért, hogy megszabaduljunk a napi gondoktól és elfelejtsük a bajainkat, minthogy egy másik latin szentencia szerint „*a sötét gond ott ül a lovas mögött*”.

Forrás: Leszek Kolakowski: *Kis előadások nagy kérdésekről. Az utazásról.* Pályi András fordítása. Európa Kiadó, Budapest, 1998.

Miért vált az utazás epikai művek gyakori cselekményszervező elemévé? Miért indítják útnak hőseiket a regényírók, novellisták? 3-4 epikai mű bemutatása alapján foglalja össze álláspontját! Kifejtésében vegye figyelembe a felvezető szöveg állításait az utazás lehetséges céljáról, céljairól!

Lehetséges tartalmi elemek:

Az utazás sokrétű motívumához

a szereplők motivációja:

- keresés, elérhetetlen érték keresése
- felfedezés (új horizontok felfedezése is)
- próbatétel, kaland, beavatódás, beavatás
- tudásvágy (misztikus tudás utáni vágy), emlékidézés
- büntetés, vezeklés, megtisztulás
- menekülés, bujdosás, elvonulás, elvagyódás, kivonulás, felejtés
- hazatérés, révbe érkezés

útvonal:

- földön, vízen, levegőben, alvilágban stb.; valós és fiktív, álombeli, képzeletbeli, fantasztikus helyszíneken; különféle járműveken, eszközökön, állatokon (hajó, vasút, postakocsi, lóhát)

cselekményszervező lehet:

- kaland, útkeresés, eltávozás/visszatérés; visszatérés, oda- és visszaút, körkörös út, hármas út

toposzok:

- út, vándor, hajó, labirintus, híd, folyó, sziget, hegy stb.; büntetés: Káin, örök zsidó, bolygó hollandi stb.

jelképként az utazás: pl. életút, zarándokút, „pokoljárás”, önismeret, változás

Az irodalom kezdetei óta örök motívum, lásd például:

- görög mitológia (argonauták az aranygyapjúért; Héraklész az aranyalmákért; alvilágba vezető út Kharón ladikján)

– archetípus:

Homérosz: *Odüsszeia* (Odüsszeusz – akadályok sora és hazatérés, Télemakhosz – beavatódás); Vergilius: *Aeneis* (Aeneas – új hazára találás);

– Gilgames (a halhatatlanság füve, az örök élet elnyerése);

– *Biblia*: zsidók vándorlása, új haza keresése (Ígéret földje); menekülés – hazatérés (Jákob);

Saul megtérése a damaszkuszi úton (pálfordulás);

– magyar hagyomány: Tejút (Hadak útja) – a földi és égi összekötője;

– keresztes hadjáratok, zarándoklatok – a Grál keresése;

-
- Dante: *Isteni színjáték* (út: a tudatlanságból a tudásba);
 - bármely regénységében meghatározó elem lehet (próbatételes kalandregény, köznapi kalandregény, fiktív életrajz, fejlődésregény);
 - lovag-, fejlődés-, pikareszk-, kalandregények: legyőzni az akadályokat, teljesíteni a feladatot, ez pl. fogadás, menekülés, bosszú, haszonszerzés (Cervantes: *Don Quijote*; Victor Hugo, Dumas, Defoe: *Robinson Crusoe*, Verne regényei, pl. *Nyolcvan nap alatt a Föld körül*; Gogol: *Holt lelkek*), Fielding: *Tom Jones*
 - szentimentális, romantikus regények, elbeszélő költemények, drámai költemény: önmegvalósítás, boldogságkeresés (Goethe: *Werther*; Byron: *Childe Harold*; Vörösmarty: *Csongor és Tünde*; Petőfi: *János vitéz*; Arany: *Toldi*; Jókai: *Az arany ember*, *A kőszívű ember fiai*); valaminek, valakinek a keresése (Mikszáth: *Szent Péter esernyője*);
 - filozófiai regény, tézisregény, államregény: utazás ürügyén társadalmi berendezkedések, filozófiai tételek bemutatása (Swift: *Gulliver*; Voltaire: *Candide*);
 - emlékkeresés, múltidézés (Krúdy: *Szindbád* – utazás mint létforma);
 - életrajzi regények, útleírások: nem fikciós utazások, de a megismerés vágya, a személyiség kiteljesítése ok az indulásra (Kassák Lajos: *A ló meghal, a madarak kirepülnek*; *Egy ember élete*)
 - szimbolikus utazás, az emberi lét mint „úton levés”, a megérkezés mint a lét lezáródása (Kosztolányi Dezső: *Esti Kornél*)

Egy mű értelmezése

Olvassa el és értelmezze Márai Sándor elbeszélését! Értelmezésében fejtsse ki, miként járul hozzá az elbeszélés szerkezete, az elbeszélői nézőpont a megjelenített alakok indítékainak, érzelmeinek megértéséhez! Térjen ki arra is, milyen érzelmi változásokat élnek meg a történet szereplői!

Az árva

1

Ötvenkettedik évében Flóra nénénk, a család legnagyobb megdöbbenésére, magányról, félelmi érzetéről és „lelki egyedüllétről” kezdett panaszkodni. Ötvenkét éven át bírta a magányt. Igaz, afféle zajos, családtagokkal, ismerősökkel zsúfolt magány volt ez. De most egyszerre kellett neki valaki, aki csak az övé, akinek zsarnoka lehet, akit szerethet. Ekkor elhatározta, hogy örökbe fogad egy árvát.

Elhatározását sokáig nem értették, megcsodáltuk, találgattuk igazi értelmét. Igaz, a sors megtagadott tőle férjet, gyermeket. Olyan színtelen élet volt Flóra élete: színtelen és szegényes. Ötvenéves koráig zongorázni tanított – jórészt botfűlű polgárgyermekeket – a városi zenedében. Akkor egyszerre – mint aki már nem bírja tovább a vizsgadarabokat, a *Hajnalt az erdőben* és az *Arabs lovasokat* – nyugdíjba ment.

Egyedül élt, regényeket olvasott, szemérmesen és bátortalanul pletykált és csodálkozott. Mintha most értené végre az életet, a sorsot. Sértődött és csodálkozó arckifejezéssel sétált e világban, ahol legtöbben magányosak vagyunk. Az égre nézett, a földre nézett, s valamit nem értett, valamit nem talált. Mi, közeli és távolabbi családtagjai, becéztük a magunk módján; de csak úgy mellékesen, félkézzel. „Van nyugdíja, mindene megvan, ami kell neki” – mondtuk, ha néha szóba került a sorsa. De, úgy látszik, mégsem volt meg „mindene”. Flórával ötvenkét éves korában, megtörtént a nagy áldás, vagy a nagy balszerencse, a legtöbb, ami emberrel történhet, a legkínosabb és legszomorúbb kaland: sürgősen, múlhatatlanul szeretni akart valakit. E célból hirdetést adott fel az egyik fővárosi lapban, az „Ismerkedés” rovatban. Flóra hirdetése különösen hatott e nagyvilági rovatban, ahol zenekedvelő és természetbarát úrhölgyek keresték megértő, ötvenes urak önzetlen barátságát levelezés céljából, s nem zárva ki a házasság lehetőségét sem. Flóra nem is gondolt ilyen eshetőségre.

Szükszavúan közölte a világgal, hogy nyugdíja van, magányos, és szívesen magához fogadna egy árvát.

A hirdetésen mosolyogtunk. Volt benne valami reménytelen. De Flóra a napokban, amíg a választ várta, oly izgatott volt, oly pironkodó és meghatott, mint egy süldő leány, aki titokban levelezést kezdett élete eszményével, a neves fővárosi moziszínésszel. Ez a hirdetés, ez a néhány soros vallomás volt Flóra életének nagy kalandja. Az első és utolsó, úgy tudom. De az emberi szív olyan csodálatos, hogy néha egy apróhirdetésben is tökéletesen ki tudja fejezni magát.

2

Három napig nem érkezett semmiféle válasz. Már-már elcsüggedtünk. A világ árvái, úgy tetszett, nem kérnek Flóra fonnyadt, szemérmes szeretetének maradékából. Negyedik nap reggelén megérkezett a várva várt levél, az árva levele. Gyakorlatlan írással rótt, szüksézávú, bájtalan levél volt. Sokszor elolvastuk, a levél kézről kézre járt a családban.

Már nyolc esztendeje árva, írta a levélíró: szüleit, sajnós, korán elvesztette. A levél hangjából kicsengett valamilyen ellenszenves, hamis ájtatosság. Anyát keres, írta, persze nem az igazit, akit nem pótolhat senki e földi életben, hanem érző, meleg szívet, emberi lényt, aki szeretettel hajol egy árva sorsa fölé. Tud kicsit főzni is, írta; egészséges, természetesen hajadon, s ért valamit a műstoppoláshoz. Bármikor jöhet, írta készségesen.

De csak két hét múlva jött. E két hét alatt mindent elkövettünk, hogy meggyőzzük Flórát vállalkozása veszélyeiről. De nincs nehezebb, mint eloltani egy szívet, amely tüzet fogott. Flóra nap mint nap betűzgette az árva levelét, s az egyes fordulatokat, melyek különösen meghatották, elfogódott hangon olvasta föl, utcán is, idegeneknek is. Tanácsainkra nem hajlott. Van valami ebben a levélben, mondogatta, valami jámborság, szomorúság, ami harsány és többet mond minden értesülésnél, fényképnel is. Látnivaló volt, hogy egy lélek megérintett egy lelket, a kapcsolat megtörtént a világmindenségben, s a család okosai lemondóan legyintettek. Nem kell zavarni Flórát, mondták. Végre is, mi történhet? Mindenkinék joga van úgy és azzal osztani meg az élet kínos magányát, akivel éppen tudja. Az árva leveléből kitetszett, hogy nem nagyon művelt, de jámbor, egyszerű lélek, hajadon és tisztességes. Flóra csinosítani kezdte riadt és félénk kis lakását.

Két hét múlva írt az árvának – a jelölt három megyével arrébb, egyik hosszú nevű alföldi mezővárosban lakott –, hogy jöhet, szeretettel várja, s örömmel megosztja vele életét és szegénységét. Útiköltséget is küldött. Az árva érkezését megelőző két napban csaknem lázas volt az epekedő, előlegezett szeretettől.

3

Izgalma reánk, a családtagokra is átragadt. Mégiscsak megható, gondoltuk, igen megrendítő, ahogy egy lélek itt – minden áldozatra készen – viaskodik a világgal, az emberi magánnyal. A pályaudvarra többen elkísértük Flórát; eljött anyánk is, Kristóf bácsi, a család trabukós¹ bölcse, s én is kimentem, kajánul és kíváncsian. E titkolt kajánságban valamennyien osztoztunk; de kíváncsiak is voltunk, lámpalázasan kíváncsiak. Flóra már reggel óta nem evett.

A vegyesvonal, amely – kétszeri átszállással – elhozta a mezővárosból az árvát, nagy késéssel s csaknem üresen érkezett. Két vadász szállott le az első osztályú kocsiból, majd egy batyus kofa, egy utazó, kis mintatáskával hóna alatt, egy öreg, kövér hölgy, szuszogva és nehézkesen, s egy ismerős tanár. Az árvát nem láttuk sehol.

– Lemaradt – mondtuk csüggedten.

– Meggondolta – mondta, könnyekkel szemében, földig sújtva, Flóra.

A pályaudvar hamarosan kiürült. Már nem is maradt ott más, csak a forgalmi hivatalnokok, néhány hordár, Flóra, a család, s a kijáratnál az idős, kövér hölgy, aki imént érkezett a vonattal, s most apró dobozaival, horgolt táskájával vesződött, s zavartan, gyámolatlan pislogással nézegetett felénk. Aztán megindult, egyenesen Flóra felé. Magas volt és kövér, mint egy harangláb. Csókatollas kalapot viselt, s múlt századbeli fekete körgallért, amilyent már sehol sem viselnek, legföljebb különc, nagyon öreg asszonyok, talán külföldön valahol. Botra támaszkodva járt, nehezen cipelte nagy testét.

– Engem várnak, kedveseim, – mondta nyugodtan.

¹ szivarozó

Pislogva, elégedetten, ráncos, kövér arcán édeskés mosollyal, ügyefogyott kedveskedéssel bámult reánk.

4

Az első, riadt becslésre hatvanöt-hatvannyolc esztendősnak gondoltuk. De irataiból megtudtuk, hogy – pontosan – hetvennégy éves. Korához képest fiatalosan üde volt, s máskülönb is jól tartotta magát. És árva volt, tagadhatatlanul, hivatalosan árva.

A családi tanács először a rendőrség, később, az első felháborodás csillapodtával, ügyvéd kezére akarta bízni az árvát. Megváltják jegyét, adnak neki pár pengőt, s hazaküldik; így gondolták. Flórát keservesen sajnáltuk. Akkor, az állomásról, szótlanul hazament a vendéggel; mást nem is tehetett. Három napig nem láttuk. Az ügyvéd vállát vonogatta. Csalásról szó sem lehet, mondotta; az iratokból kitetszik, hogy Flóra fogadott leánya csakugyan hajadon, minden jel szerint tisztességes, egészséges, valószínűleg ért a műstoppoláshoz, s csakugyan árva, hétpróbás árva. Igaz, huszonkét esztendővel idősebb, mint a fogadott anya; de törvényeink nem ismerik az idős és fiatal árva közötti megkülönböztetést. Aki árva, az árva, mondotta elégedetten az ügyvéd.

Flóra az első három napban bujkált a család előtt. Kristóf bácsi meglátogatta őket; de csak az árvával tudott beszélni, Flóra elrejtőzött, szégyellte magát. Az árva fogadta a vendéget; szivart kért Kristóf bácsitól, rögtön rágyújtott és mély hangon beszélt:

– Jó itt nekem, kedves öcsém – mondta kedvesen. – Jó itt az árvának.

– De kedves néném – mondta Kristóf bácsi –, a maga korában, sajnos, már a legtöbb ember árva.

– Mégis – mondta makacson és ellenségesen. Aztán csak pislogott és hallgatott.

Ravasz volt, mint egy öreg medve, szűkszavú, csökönyös. Műveletlen volt, falánk, rosszindulatú, kapzsi és önző. Naphosszat a hintaszékben ült, vagy ennivaló után kajtatott a lakásban. Flóra mindenest fogadott, fiatal leányt, aki mindegyre takarított az árva után. Mert piszkos is volt, rejtélyesen piszkos és ápolatlan. Szülei csakugyan nyolc év előtt haltak el – kilencvenkét és kilencvenöt éves korukban – aggkori gyengeségben.

5

– Küldd el! – mondtuk Flórának. – Szörnyeteg! Csaló! Küldd el, szökj el, mérgezd meg! Csinálj valamit!

De nem küldte el.

Most valami csodálatos kezdődött; s tartott még sokáig, hat éven át. Flóra nem küldte el a vénasszonyt. Lassanként elmaradt tőlünk, családjától, ismerőseitől; érezte, hogy sajnáljuk, szánakozunk, kissé kinevetjük, mérgesen szemléljük ezt a torz idillt. Ezért elvonult, kerülte köreinket. Néha láttuk a sétatéren, amint karonfogja és támogatja fogadott leányát, aki mindegyre evett, utcán is, pattogatott kukoricát rágsált, vagy délről maradt kenyérhéjat, s botra támaszkodva, zihálva vonszoltatta magát. Mindig kövér lehetett, de az érkezését követő fél esztendőben szemmel láthatóan elhízott. Egy ideig hívtuk még Flórát, üzentünk, fenyegetőztünk. De hívásunkra már nem is felelt. Átadta magát valaminek.

Flóra művelt volt és finom; soha nem szerethette igazán ezt a falánk szörnyeteget, aki bizalmába és magányába csempészte magát. De ha nem szereti, miért tartja? – kérdegettük. A kérdésre nem tudtunk felelni. Igaz, árva, magányos, tehetetlen. De idegen és utálatos. Aztán megértettük – mert az évek múltak, s Flóra nem lankadt el az ápolásban, önfeláldozásban –, hogy a szeretetnek nincs szüksége eszményi alanyokra. A szeretet olyan, mint... de nem, nincs hasonlat a szeretetre. Nincs oka, nincs magyarázat reá. A szeretet, úgy látszik, önmagáért való. Néha felgyűlik egy emberben és kiárad.

Hat évig éltek együtt. Soha nem tudtuk meg, hogy mit érzett e hat évben Flóra. A hatodik esztendő múltán, nyolcvanéves korában, előrehaladott szívelzsirosodása s erőinek természetes gyengülése sírba vitte az árvát. Flóra temette el, szegényesen, de tisztességesen, ahogy illik.

Akkor már nem éltem otthon, nem láthattam ezt a temetést. De anyám künn volt a temetőben, látta, mikor sírba tették az árvát.

– Képzeld – mondta –, Flóra sírt.

Zavartan néztünk egymásra, fejünk csóváltuk, hümmögtünk, mint mindig, mikor az élet valamit mutat, amire nem illik szabály és képlet. Aztán elfordítottuk fejünk, zavartan, lesütött szemmel, mint

akik egy kissé szégyellik magukat; különös szeméremmel szégyenkeznek, mert láttak valamilyen emberfeletti illetlenséget, valamilyen nyers, torz kalandot, az életet.

Forrás: Márai Sándor: *Mágia*. Elbeszélések.1941. Másodközlés: *A magyar novella antológiája II.* Szerk.: Domokos Mátyás. 341–345. o. Osiris Klasszikusok, Bp., 2003

Lehetséges válaszelemek:

- a két főszereplőt eltérően jellemzi a családtagként megnyilvánuló elbeszélő (mélység, részletezettség);
- Flóra a család rokona, lelki rezdüléseit, múltját, életének részleteit ismerni vélik a családtagok, a címszereplő „árvának” neve sincs, őt szokásaival, viselkedésmódjával jellemzi az elbeszélő (pl. *falánk, makacs*)
 - Flóra életét, általános érzületét, világlátását finom iróniával, mégis együttérzően jeleníti meg az elbeszélő („*Sértődött és csodálkozó arc kifejezéssel sétált e világban, ahol legtöbben magányosak vagyunk.*”)
- a részletező elbeszélés mód egyre szikárabbá válik, jelezve, hogy Flóra és az „árva” élete zárt, titkos világ („*Néha láttuk, ... egy ideig hívtuk, .. nem is felelt, Átadta magát valaminek.*”)
- a szöveg fő motívuma – a szemérmes szeretet és szeretetvágy, maga a szeretet – az első részben már megfogalmazódik, érzelmes-ironikus elbeszélői kommentárban: „*megtörtént a nagy áldás, vagy a nagy balszerencse, ami emberrel történhet, a legkínosabb és legszomorúbb kaland: sürgősen, múlhatatlanul szeretni akart valakit*”
- a történet előrehaladásával a szeretet egyre rejtélyesebb, kimondhatatlanabb („*A szeretet olyan, mint... de nem, nincs hasonlat a szeretetre.*”)
- a kapcsolatkeresés, a szeretetvágy a külső szemlélők (a családtagok) számára furcsa és érthetetlen; minderről a „beavatott” többes szám első személyt használó elbeszélő tudósít („*A hirdetésén mosolyogtunk. Volt benne valami reménytelen.*”), de a várakozás feszültségében mindenki osztozik (3. rész)
- a mű főszereplőjének voltaképpen Flóra „*fonnyadt, szemérmes szeretete*”, az emberi szív nagy kalandja tekinthető, ilyen értelemben a cím rá is vonatkoztatható (érzelmi árva)
- Flóra tervét, elszántságát, keresését, majd együttélését az „árvával” dramatikus jelenetsorként kíséri a családtagok érzelmi reakciója a csodálkozástól az együttérzésen, a meggyőzés, lebeszélés magatartásán, a meghatottságon, a kaján várakozáson, majd az indulatos kitöréseken át a tárgyyszerű elfogadásig („*nem értettük, megcsodáltuk; mosolyogtunk; mindent elkövettünk, hogy meggyőzzük.*” „*Izgalma ránk, a családtagokra is átragadt*” stb.).
- a zárlatban visszatérnek a fő motívumok: a kívülálló zavartsága, a helyzet megmagyarázhatatlansága, zavarba ejtő mivolta („*amire nem illik szabály és képlet*”)
- a szerkezet töredékes, kihagyásos, az elbeszélő számozással is elkülöníti a történet stációit
- töredékesség szerepe: az elbeszélőt az emberi lélek érdekli, s a mozaikszerű szerkezetben éles megfigyeléseket és reflexiókat közölhet, reflektálva a történésekre
- az író nem mindentudó elbeszélő, annyit tud az emberekről, amennyit az élet megenged, hogy lásson belőlük
- nem egyetlen elbeszélőt hallunk: egy ismerős, szemtanú, családtag beszél, aki maga is érintett a történetben
- az elbeszélői nézőpont: egyszerre személyes és kollektív: hol az íróé, és hol a közeli és távoli családtagoké, akiknek a szemléletével az író is azonosul
- ez a kettős nézőpont empátiát, emberszeretetet és toleranciát, valamint családi szolidaritást tükröz

- az elbeszélésmód: könnyed, fordulatos mondatfűzés; a narrátori szöveg dominál; a párbeszédtek töredékesek
- szóképek az „árva” jellemzésében: „*hétpróbás árva*” *ravasz, mint az öreg medve*”: utalás arra, hogy ami Flórával történt, az (talán) érzelmi visszaélés; ahogyan a zárlatban hangzik: valamilyen nyers, torz kaland, az élet
- „Anyám *künn* volt a temetőben, látta, amint *sírba tették az árvát*”: mondatba kerül a temetés ténye, jelezve, hogy az „árva” idegen maradt a családtagok között
- Flóra érzelmi változásai: regényekből ismerte a világot, szemérmes, bátortalan, arckifejezése jellemzően sértődött és csodálkozó; döntése számára az élet nagy kalandja; a találkozást, a váratlan fordulatot, szótlanul, zárkózottan; hozzáedződik a feladathoz: önfeláldozóan gondozza és ápolja idős pártfogoltját, örökbe fogadott árváját; az árva elvesztését, egyúttal önnön magányát is megsiratja
- az árva érzelmi változásai: levélben mutatkozik be, írása szűkszavú és gyakorlatlan; elégedett és ügyefogyottan kedveskedő, a vélt jámborságát ellenpontozza a felvillantott férfias vonás (egy rokon látogatás alkalmával szivart kér Kristóf bácsitól); lényegében rejtélyes marad a lényé.

Összehasonlító elemzés

Hasonlítsa össze az alábbi két költeményt! Elemzésében térjen ki a műfaji sajátosságokra, valamint a történelmi személyiség megjelenítésének és értékelésének eszmei és művészi megoldásaira!

Berzsenyi Dániel: *Napoleonhoz*

Nem te magad győztél, hanem a kor lelke – szabadság,*
 Mellynek zászlóit hordta dicső sereged.
 A népek fényes csatásba merülve imádtak,
 S a szent emberiség sorsa kezedbe került.
 Ámde te azt tündér kényednek alája vetted,
 S isteni pálmádat váltja töviskoszorú.
 Amelly kéz fölemelt, az ver most porba viszontag:
 Benned az emberiség ügye boszulva vagyon.
 (1814)

Vörösmarty Mihály: *Napoleon*

Nagy volt ő s nagysága miatt megdőlnie kellett;
 Ég és föld egyaránt törtek elejteni őt:
 Túrni nagyobb irigy lón a sáralkatu ember,
 S túrni hasonlót nem bírtak az istenek is.
 (1833)

Forrás: Berzsenyi Dániel *Művei*. Osiris Kiadó, 1999. 116. Vörösmarty Mihály *Összes költeményei*. Osiris Kiadó, 2002. 241.

* A költemény első sora több nyomtatott és elektronikus szövegkiadásban a következő formában szerepel: „*Nem te valál győző, hanem a kor lelke: szabadság*”.

Lehetséges tartalmi elemek:

- mindkét költemény műfaja epigramma
- a műfaj alapvonása a rövidség és tömörség
- mind a két alkotás verselése a műfaji hagyományokat követő disztichon
- mindkét alkotás szerkezete a műfaj klasszikus elvárásai szerint épül fel
 - az előkészítő részt (expozíció, előtag) követi a kifejtlet (klauzula, utótag)
 - a váltást a Berzsenyi-versben az 5. sor *Ámde* kötőszava jelzi; Vörösmartynál a 2. sor után álló kettőspont
- mindkét költemény Napóleont állítja középpontba és értékeli
- Napóleon egyben a 19. századi irodalom- és gondolkodástörténet egyik központi alakja is (l. pl. francia karrierregények, Tolsztoj, Dosztojevszkij)
- az értékelés egyben alkalom a költők számára világképük, történelemszemléletük, emberképük kifejtésére
- Berzsenyi paradox módon negációval utal Napóleon nagyságára („*Nem te...*”)
- Vörösmarty – bizonyítás nélküli, illetve az előzetes befogadói ismeretekre építő – megállapítással és minősítéssel kezdi költeményét („*Nagy volt ő*”)
- Berzsenyi szerint Napóleon jelentősége az, hogy fölismerte és utat nyitott a „*kor lelkének*”, a népek szabadságvágyának
- ez a felismerés juttatta olyan hatalomhoz mely által az emberiség sorsának irányítója lehetett („*a szent emberiség sorsa kezébe került*”)
- Vörösmarty a francia történelmi alakban a romantika „titán-kultuszának”, az ember határtalan lehetőségeinek, istenülésének megtestesülését láttatja
- Berzsenyi epigrammájának kifejtlete (utótagja) a címben jelölt történelmi személyiség bukásának szükségszerűségét foglalja össze: Napóleon a történelem, a „*kor lelke*” szolgálata helyett a népektől kapott felhatalmazást saját kényére használta
- Vörösmarty szerint ég és föld, az emberek és istenek fogtak össze Napóleon bukásáért, ezt erősíti fel az utolsó két sor anaforikus kezdése
- mindkét költemény a magasság-mélység dimenziójában értelmezi a francia uralkodót és hadvezért, a felemelkedés és bukás kettősségében
- Berzsenyi szemléletmódját az egyértelmű értékelés és ítékezés jellemzi: az emberi nagyságot a történelem szolgálata és nem kihasználása adja
- Vörösmarty művét a romantikus vagy tragikus ironia hatja át: minden nagyság elbukik az antropológiai és kozmikus kicsinyességén, irigységén
- a mitologikus-biblikus utalások az általánosítás és törvényszerűség költői eszközei
 - Berzsenyi: pálma – töviskoszorú
 - Vörösmarty: sáralkatú ember
- az epigrammák címadása előlegezi a beszédmódot
- a *Napoleonhoz* – episztolát idéző cím – közvetlenül fordul a címzethez
- a *Napoleon* távolságtartó beszédmódot ígér, az egyediben mutatja föl az általános jelenséget [A versek keletkezésének dátuma is meghatározza a szemléletmódot. 1814. május elején száműzték Napóleont Elba szigetére, ez az esemény ihlette Berzsenyi költeményét. Vörösmarty az 1830-as években kiteljesedő romantikus költészetének idején írta az epigrammát.]

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibák jelölése

Hiányzó bekezdés jele: fordított z-betű.

Fölösleges bekezdés (álbekezdés): jele

Szövegbeli hiány jele: √

Egyéb szövegalkotási hiba jele: - - - - -

Tartalmi hiba: _____

Szórend, mondatrend, a bekezdések sorrendje: 1. 2. 3.

Logikai hiba, ugrás a mondatok (tagmondatok) között: →

Logikai hiba, ugrás a bekezdések (a szöveg nagyobb egységei) között: ↯

Logikai vagy nyelvi ellentmondás: ↔

A nyelvhasználati hibák jelölése: ~~~~~~

Egybeírás jele: ⊥

Különírás jele: ⊥

A helyesírási hibák jelölési formái: durva hiba: 3 vonalas aláhúzás; súlyos hiba: 2 vonalas aláhúzás; egyéb hiba: 1 vonalas aláhúzás. Vagy: a hibapont száma a margón a hibával egy sorban, a hiba bekarikázva.

Az íráskép értékelése

Teljesítményszintek

Az íráskép rendezett, olvasható: nincs levonás.

Az íráskép rendezetlen: –1 pont.

Pongyola ékezethasználát: –1 pont.

Az íráskép helyenként nehezen olvasható, általában rendezetlen: –2 pont.

Az íráskép zömében alig olvasható és/vagy értelemzavaróan rendezetlen: –3 pont.

A helyesírási típushibák pontozása

Durva hiba (3 pont)

1. a mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban
2. az összeolvadás, a részleges hasonulás, az írásban jelöletlen teljes hasonulás és a kiesés hibás írásmódja
3. kis- és nagy kezdőbetű tévesztése közhasználatú tulajdonnevek (pl. *Magyar Tudományos Akadémia, Természet Világa*), melléknévek és egyelemű tulajdonnévből képzett melléknév (pl. *francia, balatoni, adys*) esetében
4. igekötős igék hibás egybe-, illetve különírása
5. tagadószó egybeírása az igével, tagadott szóval, tagadott kifejezéssel
6. az *ly – j* tévesztése közhasználatú szótőben és toldalékban, az *ly – j* hiánya vagy kiejtés szerinti jelölése
7. felszólító módú igealakok hibái

Súlyos hiba (2 pont)

1. közhasználatú szavak/összetett szavak különírása, illetve szókapcsolatok egybeírása
2. közhasználatú szavak elválasztása
3. magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban
4. mondatkezdő nagybetű tévesztése

Egyéb hiba (1 pont)

1. nem közhasználatú szavak durva és súlyos hibái
 2. köznevek kezdőbetűjének tévesztése (pl. *világháború*)
 3. kezdőbetű tévesztése több elemből álló tulajdonnévből képzett melléknév esetében (pl. *Nagy-New York-i, budapest – bécsi, Csokonai Vitéz Mihály-os*)
 4. betűtévesztés
-

Központozási hiba (összesen maximum 5 pont)

1. mondatzáró írásjelek; tagmondatok közötti írásjelek; mondatrészek közötti írásjelek hiánya vagy téves jelölése (5–6 tévesztés 1 hibapont)
2. egyéb írásjelek hiánya vagy téves jelölése (5–6 tévesztés 1 hibapont)

A helyesírási hibapontok kiszámítása

Fontos, hogy a helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is.

Ismétlődő hibáért minden hibatípusban csak egyszer számítható hibapont. Csak az ugyanabban a szóban (szótőben vagy toldalékban) elkövetett megegyező hiba és a központozási hibatípus számít ismétlődő hibának.

A közhasználatú szó fogalma bizonyos fokig környezet- és műveltségfüggő. Megítélésében meghatározóak a középiskolai tanulmányok, ugyanakkor a vizsgatárgy fogalomkincse közhasználatúnak tekintendő (pl. *metafora*).

A nyelvhelyességi hiba nem helyesírási hiba.

Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat ugyanúgy durva, súlyos és egyéb hibatípusba sorolja a tanár, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére. Ha a vizsgázó emlékezetből idéz, és esetleg téved, hibáit az egyéb hibák közé kell sorolni. A költői-írói helyesírás átvétele a tanuló saját szövegében nem hiba, ha az idézet jelölt, szó szerinti; amennyiben jelöletlen és/vagy tartalmi idézet, akkor a hibának megfelelő pontszámot kell levonni.

A helyesírási hibákat a szövegértési és a szövegalkotási feladatokban együttesen kell figyelembe venni.

A vizsgázó összpontszámából maximum 15 vizsgapontot lehet levonni. (Tehát 31 vagy annál több hibapont esetén is értelemszerűen 15 vizsgapontot.) A helyesírási hibapontok átszámítása vizsgaponttá a következő módon történik:

Hibapont	Levonás
1–2	0
3–4	1
5–6	2
7–8	3
9–10	4
11–12	5
13–14	6
15–16	7
17–18	8
19–20	9
21–22	10
23–24	11
25–26	12
27–28	13
29–30	14
31–	15